

**Universiteit
Leiden**

Rapport

Opinieonderzoek Koninkrijksrelaties onder Europese Nederlanders

Prof. dr. Wouter Veenendaal
Leerstoel Koninkrijksrelaties
Universiteit Leiden & KITLV
w.p.veenendaal@fsw.leidenuniv.nl

© 2025 Wouter Veenendaal. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior permission in writing from the proprietor.

© 2025 Wouter Veenendaal. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

1. Context en doelstelling van het onderzoek

In dit rapport worden de resultaten besproken van een opinieonderzoek over Koninkrijksrelaties dat in december 2024 is uitgezet onder Europese Nederlanders.¹ Het opinieonderzoek werd georganiseerd in het kader van de Leerstoel *Democratische vertegenwoordiging in het Koninkrijk*, die in 2024 is gevestigd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Deze leerstoel wordt bekleed door Prof. dr. Wouter Veenendaal, bijzonder hoogleraar aan de Universiteit Leiden. Hij is voor de leerstoel gedetacheerd bij het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV-KNAW).

De leerstoel richt zich op de aard en kwaliteit van de democratische vertegenwoordiging in het Koninkrijk der Nederlanden. Daarbij worden vier leerlijnen nader onderzocht: 1) het karakter van politiek en democratie in de Caribische delen van het Koninkrijk, 2) de democratische vertegenwoordiging van de Caribische eilanden binnen het Koninkrijk, 3) de beleving van de Koninkrijksrelaties in Nederland, en 4) vergelijkingen met andere autonome en non-soevereine gebieden.

Het opinieonderzoek vond plaats in het kader van de derde leerlijn. Nederland is het grootste land van het Koninkrijk, en het beleid over de Koninkrijksrelaties wordt grotendeels bepaald en uitgezet door politici die door de Europees Nederlandse bevolking gekozen zijn. Het is daarom zeer relevant om te weten hoe Europese Nederlanders over de Koninkrijksrelaties denken. De Koninkrijksrelaties spelen echter geen rol van betekenis in het Nederlandse maatschappelijke debat, en er is weinig aandacht voor het Koninkrijk in de Nederlandse politiek, de media en het onderwijs. Hierdoor bestaat er geen goed beeld van de opinies van Europese Nederlanders over het Koninkrijk. Bovendien weten we niet in hoeverre deze opinies weerspiegeld worden door Nederlandse politici en politieke partijen. Dit leidt tot onduidelijkheid over de vertegenwoordiging van Europese Nederlanders op het terrein van de Koninkrijksrelaties.

Ondanks het gebrek aan onderzoek, zijn er zowel op de Caribische eilanden als in Europees Nederland wel sterke aannames over de opinies van Europese Nederlanders over het Koninkrijk. Deze aannames zijn mede ingegeven door de enkele opinieonderzoeken over het Koninkrijk die in de afgelopen decennia wel gehouden zijn. Deze twee onderzoeken werden uitgevoerd door Maurice de Hond, in respectievelijk 2008 en 2015. Het laatste onderzoek vond plaats in opdracht van de PVV, en wees uit dat een meerderheid van respondenten zou

¹ Met 'Europese Nederlanders' wordt bedoeld op Nederlanders die wonen in het Europese deel van het Koninkrijk. Dit kunnen dus ook mensen zijn met een (deels) niet-Europese achtergrond.

willen dat Nederland de banden met de Caribische eilanden in het Koninkrijk zou verbreken.² De vraagstelling van dit onderzoek was echter behoorlijk suggestief,³ waardoor de conclusies ervan zorgvuldig gewogen dienen te worden.

Het doel van het eigen opinieonderzoek uit 2024 was om door middel van een neutraal geformuleerde, evenwichtige en relatief uitgebreide vragenlijst een valide en grondig beeld te krijgen van de opinies van Europese Nederlanders over het Koninkrijk. Het opinieonderzoek vormt bovendien een aanvulling op een opinieonderzoek over Koninkrijksrelaties dat in 2015 op de Caribische eilanden in het Koninkrijk werd gehouden.⁴ Door de resultaten van deze opinieonderzoeken met elkaar te vergelijken kan worden bekeken hoe verschillend of overeenkomstig er aan beide zijden van de oceaan over het Koninkrijk en de Koninkrijksrelaties wordt gedacht.

2. Opzet van het onderzoek

Om te zorgen voor een zo groot mogelijke betrouwbaarheid is het onderzoek uitgezet onder het LISS panel, dat bekend staat als een van de kwalitatief meest hoogwaardige online panels in Nederland. Het LISS panel wordt beheerd door het onafhankelijke instituut Centerdata, een officiële partner van de Universiteit van Tilburg. Het panel wordt gebruikt door een groot aantal onderzoekers, voor een grote verscheidenheid aan onderzoeksprojecten.⁵

Het LISS panel bestaat uit ongeveer 7.500 panelleden uit zo'n 5.000 huishoudens. Het panel is tot stand gekomen op basis van een representatieve steekproef van huishoudens uit het bevolkingsregister van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS); zelfaanmelding is niet mogelijk. De panelleden vullen periodiek online vragenlijsten in met een invulduur van gemiddeld 30 minuten, en daarvoor krijgen zij een bescheiden financiële vergoeding.⁶

Het opinieonderzoek over Koninkrijksrelaties bestond uit een korte vragenlijst met een totale invulduur van ongeveer 3 minuten. Aan het begin van het opinieonderzoek werd een drietal kennisvragen gesteld om achtergrondkennis van respondenten over het Koninkrijk te meten.

² <https://www.nu.nl/politiek/4140218/meerderheid-nederlanders-wil-volgens-pvv-af-van-antillen.html>.

³ Zo luidde de vraag over onafhankelijkheid: *Op de Nederlandse Antillen [sic] is er regelmatig sprake van financieel wanbeheer en/of fraude. Vindt u dat dit voor Nederland een reden is om de banden met die eilanden volledig te verbreken?* Op deze vraag antwoordde 61% van de respondenten bevestigend, 33% ontkennend, en 6% gaf aan het antwoord niet te weten of geen antwoord te willen geven.

⁴ Wouter Veenendaal (2016). *Eindrapport CCC-Opinieonderzoek*. Leiden: KITLV.

⁵ Voor meer informatie, zie <https://www.lissdata.nl/about-us>.

⁶ <https://www.centerdata.nl/liss-panel>.

Na deze globale kennisvragen volgde een vraag waarin respondenten hun bekendheid met de Koninkrijksrelaties konden aangeven. Dit werd gevolgd door een korte, feitelijke uitleg over de structuur van het Koninkrijk en de Koninkrijksrelaties.⁷ Vervolgens werden aan respondenten negen stellingen voorgelegd over specifieke thema's in de Koninkrijksrelaties, die beantwoord konden worden met een vierpuntsschaal ("helemaal mee eens" tot en met "helemaal mee oneens"). Deze stellingen werden gerandomiseerd aangeboden, dat wil zeggen voor elke respondent in een verschillende volgorde, om eventuele volgorde-effecten van opeenvolgende vragen te ondervangen. Daarna werden een achttal vragen gesteld over de rol die Nederland met betrekking tot specifieke kwesties op de Caribische eilanden wel of niet zou moeten spelen. Deze vragen werden opnieuw gerandomiseerd aangeboden en konden worden beantwoord op basis van een zevenpuntsschaal, variërend van "helemaal niets aan doen" (1) tot en met "heel veel aan doen" (7). Tot slot hadden respondenten nog de mogelijkheid om (open) commentaar op de vragenlijst te leveren.

3. Respons

Het opinieonderzoek werd uitgezet onder een aselechte – en daardoor vermoedelijk representatieve – groep van 3.657 leden van het LISS panel. 814 van de geselecteerde respondenten hebben de vragenlijst niet ingevuld, 2.843 respondenten wel; dit is een responspercentage van 77,7%. Van de respondenten die wel de vragenlijst hebben ingevuld, hebben 21 respondenten de vragenlijst niet afgerond en 2.822 wel. Dit betekent dat voor 77,2% van de respondenten een compleet ingevulde vragenlijst beschikbaar is. In vergelijking met andere vragenlijsten in het LISS panel is dat een relatief hoge respons; het gemiddelde responspercentage ligt rond de 70%.

⁷ Deze uitleg luidde:

"Het Koninkrijk der Nederlanden bestaat naast Europees Nederland uit zes eilanden in het Caribisch gebied. Er zijn drie Caribische *landen* in het Koninkrijk, namelijk Aruba, Curaçao en Sint Maarten. De drie Caribische eilanden Bonaire, Saba en Sint Eustatius zijn bijzondere *gemeenten* van Nederland. Tot 2010 vormden vijf van deze zes Caribische eilanden de Nederlandse Antillen; Aruba is al sinds 1986 een apart land in het Koninkrijk. De term 'Koninkrijksrelaties' verwijst naar de relaties tussen de diverse Caribische delen en het Europese deel van het Koninkrijk (Nederland).

De meeste inwoners van de Caribische eilanden hebben de Nederlandse nationaliteit. Zij mogen daarom vrij naar Nederland verhuizen.

De inwoners van de drie Caribische *landen* hebben op dit moment geen stemrecht voor de Tweede Kamerverkiezingen. De rechten en voorzieningen van inwoners van de Caribische *gemeenten* verschillen ook op sommige punten met die in Europees Nederland."

4. Resultaten en analyse

Zoals aangegeven begon het opinieonderzoek met drie kennisvragen over het Koninkrijk; zie Tabel 1.⁸ De antwoordpatronen laten een interessant beeld zien. Meer dan driekwart van de respondenten geeft correct aan dat Aruba, Curaçao en Sint Maarten landen in het Koninkrijk zijn. Slechts iets meer dan 10% geeft aan het antwoord op deze vraag niet te weten. Een kleinere meerderheid van bijna 65% geeft correct aan dat de meeste inwoners van de Caribische delen van het Koninkrijk de Nederlandse nationaliteit hebben. De groep die hier het incorrecte antwoord geeft is iets groter (bijna 14%), maar vooral de groep respondenten die aangeeft het antwoord niet te weten is groter dan bij de eerste vraag (bijna 22%). Op de derde vraag geeft een grote minderheid – en daarmee de grootste groep – juist een incorrect antwoord: meer dan 40% van respondenten denkt ten onrechte dat inwoners van de Caribische landen in het Koninkrijk mogen stemmen voor de Tweede Kamerverkiezingen. Bijna 30% van respondenten geeft hier het correcte antwoord, en nog eens bijna 30% geeft aan het juiste antwoord niet te weten.

Tabel 1: Kennisvragen over het Koninkrijk (meest gegeven antwoord vetgedrukt)

Stelling:	Dat is waar	Dat is niet waar	Weet niet	Wil niet zeggen
a. De Caribische eilanden Aruba, Curaçao en Sint Maarten zijn landen in het Koninkrijk.	76,3%	12,5%	10,6%	0,7%
b. De meeste inwoners van de Caribische delen van het Koninkrijk hebben de Nederlandse nationaliteit.	63,8%	13,9%	21,7%	0,7%
c. Inwoners van de Caribische landen in het Koninkrijk mogen stemmen voor de Tweede Kamerverkiezingen.	40,5%	29,6%	29,2%	0,7%

Uit de antwoorden op de kennisvragen rijst aldus een gemengd beeld op; twee vragen worden overwegend correct beantwoord, één vraag niet. Als respondenten echter gevraagd wordt zelf een inschatting te maken van hun bekendheid met de Koninkrijksrelaties, geeft een overgrote meerderheid van bijna driekwart aan er niet goed of zelfs (geheel) onbekend mee te zijn, terwijl slechts minder dan een kwart aangeeft er zeer goed of enigszins bekend mee te zijn (zie Tabel 2).

Concluderend kan gesteld worden dat de grootste groep respondenten waarschijnlijk niet goed bekend is met de Koninkrijksrelaties, ondanks het feit dat (relatieve) meerderheden de

⁸ Bij deze kennisvragen werd expliciet aangegeven dat het niet de bedoeling was dat respondenten de antwoorden gingen opzoeken. Toch kan nooit volledig uitgesloten worden dat dit wel is gebeurd, al is de kans erop bij het LISS panel gering, mede vanwege de bekendheid van respondenten met dergelijk vragenlijstonderzoek.

eerste twee feitelijke kennisvragen goed hebben beantwoord. Het zou kunnen dat deze twee kennisvragen relatief makkelijk te beantwoorden waren (vooral in vergelijking met de derde vraag). Bovendien kan niet uitgesloten worden dat respondenten de antwoorden hebben opgezocht, dan wel enigszins willekeurig een antwoord hebben gegeven (en onderzoek heeft laten zien dat mensen ook bij gebrek aan relevante kennis gemakkelijker aangeven dat iets waar is dan dat iets niet waar is). De vraag over de zelfinschatting van het kennisniveau is in dezen allicht cruciaal en geeft in ieder geval duidelijk aan dat men zelf niet het gevoel heeft bekend te zijn met de Koninkrijksrelaties.

Tabel 2: Kunt u aangeven hoe bekend of onbekend u bent met de Koninkrijksrelaties tussen Europees Nederland en de Caribische delen van het Koninkrijk? (meest gegeven antwoord vetgedrukt)

Ik ben daar zeer goed bekend mee	1,2%
Ik ben daar enigszins bekend mee	22,5%
Ik ben daar niet goed bekend mee	56,2%
Ik ben daar (geheel) onbekend mee	18,4%
Wil niet zeggen	1,6%

De kennisvragen werden gevolgd door een aantal stellingen over de Koninkrijksrelaties. Drie daarvan gingen over de staatkundige relaties, en de reacties op deze stellingen zijn in Tabel 3 weergegeven. Het meest opvallende patroon in de antwoorden is dat de grootste groep respondenten (tussen de 38% en 46%) aangeeft het antwoord niet te weten of geen mening te hebben. De reden daarvoor is niet met zekerheid vast te stellen, maar gezien de antwoorden op de vraag over de bekendheid met de Koninkrijksrelaties is een plausibele verklaring dat veel respondenten vinden dat zij te weinig achtergrondkennis hebben om een duidelijke mening over deze stellingen te formuleren.

Van de respondenten die wel een reactie geven op de eerste stelling, geeft de grootste groep aan dat de staatkundige relatie tussen Europees Nederland en de Caribische delen van het Koninkrijk moet blijven zoals die is. Bijna een derde is het hiermee (helemaal) eens, terwijl iets meer dan 20% het er niet mee eens is. Daarentegen geeft meer dan 45% van respondenten aan het (helemaal) oneens te zijn met de stelling dat de Caribische landen in het Koninkrijk een provincie van Nederland zouden moeten worden; slechts minder dan 15% is het (helemaal) eens met deze stelling. Iets meer dan 40% van de respondenten spreekt een voorkeur voor onafhankelijkheid van de Caribische eilanden uit, terwijl iets meer dan 20% daar tegenstander van is.

Tabel 3: Stellingen over de staatkundige relaties (meest gegeven antwoord vetgedrukt)

	Helemaal mee eens	Mee eens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Wil niet zeggen	Weet niet/geen mening
De staatkundige relatie tussen Europees Nederland en de Caribische delen van het Koninkrijk moet blijven zoals die is.	4,9%	27,7%	15,7%	4,6%	0,9%	45,8%
De Caribische landen in het Koninkrijk (Aruba, Curaçao en Sint Maarten) moeten een provincie van Nederland worden	3,3%	10,1%	32,7%	13,3%	0,9%	39,1%
De Caribische eilanden zouden beter helemaal onafhankelijk kunnen worden.	12,0%	28,1%	16,3%	3,8%	0,8%	38,5%

Deze resultaten bieden een duidelijk contrast met het opinieonderzoek van Maurice de Hond uit 2015, waarin 61% van respondenten een voorkeur voor onafhankelijkheid uitsprak en slechts 6% aangaf het antwoord niet te weten. Dit verschil kan mogelijk verklaard worden door de andere (meer evenwichtige of neutrale) manier waarop de vraag in dit onderzoek geformuleerd is. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat de opinies van Europese Nederlanders in de afgelopen 10 jaar verschoven zijn, bijvoorbeeld door de grotere aandacht voor het Nederlandse koloniale- en slavernijverleden, of het maatschappelijke debat rondom (institutioneel) racisme. Al is het natuurlijk de vraag of respondenten die debatten koppelen aan een bepaalde politieke status voor de Caribische eilanden in het Koninkrijk.

De andere stellingen in dit vragenblok gingen over verschillende thema's, waaronder financiële steun voor de Caribische eilanden, stemrecht voor de Tweede Kamerverkiezingen, vrije migratie naar Nederland, gelijke sociale voorzieningen voor de inwoners van Caribisch Nederland, onderwijs over de Koninkrijksrelaties, en de vraag of Nederland een morele zorgplicht voor de eilanden heeft. Hoewel dit qua thematiek uiteenlopende stellingen zijn, komen uit de antwoorden (zie Tabel 4) een aantal opmerkelijke patronen naar voren.

Ten eerste geeft ook bij deze stellingen een relatief grote groep respondenten (tussen de 19% en 29%) aan het antwoord niet te weten of geen mening te hebben. Deze groep is aanmerkelijk kleiner dan bij de vragen over de politieke status van de Caribische eilanden,

maar desalniettemin aanzienlijk. Opnieuw ligt het voor de hand dat de lage (zelf ingeschatte) bekendheid van respondenten met de Koninkrijksrelaties dit patroon kan verklaren.

Een tweede opvallend patroon dat uit de reacties op deze stellingen naar voren komt, is dat de opinies over de banden met de Caribische eilanden in het Koninkrijk minder negatief zijn dan vaak wordt verondersteld.⁹ Een meerderheid van meer dan 55% van respondenten is het (helemaal) eens met de stelling dat Nederland een morele plicht heeft om voor de Caribische eilanden te zorgen; iets meer dan 20% is het oneens met deze stelling. Bijna de helft van de respondenten geeft aan het oneens te zijn met de stelling dat Nederland de eilanden niet langer financieel moet ondersteunen. Slechts minder dan een kwart van respondenten geeft aan het eens te zijn met deze stelling. Uit de reacties op deze stellingen blijkt dus duidelijk dat respondenten overwegend vinden dat Nederland middelen voor de eilanden moet blijven vrijmaken.

Er is in de Nederlandse politiek regelmatig gesproken over het inperken van de vrije migratie van inwoners van de Caribische eilanden naar Nederland.¹⁰ Een krappe meerderheid van respondenten blijkt het (helemaal) oneens te zijn met de stelling dat inwoners van de Caribische eilanden niet meer vrij naar Nederland mogen verhuizen. Slechts iets meer dan 20% van de respondenten is het eens met de stelling die inperking van de vrije migratie voorstelt.

Sinds 2010 is er met name op de eilanden van Caribisch Nederland (Bonaire, Saba en Sint Eustatius) veel gesproken over de achterblijvende sociale rechten en voorzieningen ten opzichte van Europees Nederland.¹¹ Uit reacties op de stelling hierover blijkt dat meer dan 40% van de respondenten van mening is dat inwoners van de Caribische gemeenten dezelfde sociale rechten en voorzieningen moeten hebben als Europese Nederlanders. Een eveneens aanzienlijke, maar iets kleinere groep van bijna 30% is het (helemaal) oneens met deze stelling.

De meeste Nederlanders die in de Caribische landen van het Koninkrijk wonen hebben geen stemrecht voor de Tweede Kamerverkiezingen. Toch neemt het Nederlandse parlement wetten en verdragen aan die voor het hele Koninkrijk (en dus ook de Caribische landen) gelden; dit wordt het democratisch tekort in het Koninkrijk genoemd. In een recent spontaan

⁹ Zie een uitgebreide bespreking van deze veronderstelling in Gert Oostindie en Wouter Veenendaal (2022). *Ongemak: Zes Caribische Eilanden en Nederland* (Amsterdam: Prometheus), pp. 225-241.

¹⁰ De VVD heeft hier tweemaal een wetsvoorstel voor gedaan (door minister Rita Verdonk in 2006 en door Kamerlid André Bosman in 2012); ook door vertegenwoordigers van de PVV is er regelmatig over gesproken.

¹¹ Voor een uitgebreide bespreking, zie Gert Oostindie en Wouter Veenendaal (2022). *Ongemak: Zes Caribische Eilanden en Nederland* (Amsterdam: Prometheus), pp. 152-177.

advies pleitte de Raad van State voor het opheffen van dit tekort door het verlenen van actief kiesrecht aan alle in de Caribische landen woonachtige Nederlanders.¹² Uit de antwoorden op de stelling hierover blijkt onder Europese Nederlanders voor dit voorstel niet veel enthousiasme te bestaan. Meer dan 45% van respondenten is tegenstander van het verlenen van stemrecht aan Nederlanders op Aruba, Curaçao en Sint Maarten, terwijl minder dan een kwart er voorstander van is.

Tabel 4: Stellingen over andere thema's (meest gegeven antwoord vetgedrukt)

	Helemaal mee eens	Mee eens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Wil niet zeggen	Weet niet/geen mening
Nederland moet de Caribische eilanden in het Koninkrijk niet langer financieel ondersteunen.	6,5%	15,9%	37,6%	10,8%	0,8%	27,8%
Alle Nederlanders die op Aruba, Curaçao en Sint Maarten wonen, moeten stemrecht krijgen voor de Tweede Kamerverkiezingen.	4,9%	19,0%	33,4%	13,1%	0,8%	28,4%
Nederland moet ervoor zorgen dat inwoners van de Caribische eilanden niet meer vrij naar Nederland mogen verhuizen.	5,7%	15,6%	36,6%	15,4%	0,9%	25,3%
Nederland moet ervoor zorgen dat inwoners van de Caribische gemeenten (Bonaire, Saba en Sint Eustatius) dezelfde sociale voorzieningen hebben als Europese Nederlanders.	8,9%	31,8%	23,0%	6,2%	0,8%	28,8%
Nederland heeft een morele plicht om voor de Caribische eilanden te zorgen.	11,5%	44,6%	15,2%	4,9%	0,9%	22,4%
In het Nederlandse onderwijs moet aandacht worden besteed aan de Koninkrijksrelaties.	16,5%	53,6%	6,9%	2,4%	0,9%	19,2%

Tot slot is een stelling geformuleerd over aandacht voor de Koninkrijksrelaties in het Nederlandse onderwijs. Uit de antwoorden blijkt dat een overgrote meerderheid van ongeveer 70% van mening is dat er in het Nederlandse onderwijs aandacht aan de Koninkrijksrelaties moet worden besteed. Slechts minder dan 10% is het (helemaal) oneens met deze stelling. Dit laat duidelijk zien dat de onbekendheid met de Koninkrijksrelaties (zie

¹² Zie <https://www.raadvanstate.nl/actueel/nieuws/oktober/spontaan-advies-over-70-jaar-statuut/>.

Tabel 2) niet betekent dat men dit geen belangrijk onderwerp vindt, waaraan in het Nederlandse onderwijs wel degelijk aandacht besteed zou moeten worden.

De stellingen werden gevolgd door een vraag over de rol die Nederland wel of niet zou moeten spelen bij het aanpakken van specifieke kwesties en maatschappelijke problemen op de Caribische eilanden in het Koninkrijk. Respondenten konden voor elk van deze kwesties door middel van een zevenpuntsschaal aangeven of zij van mening zijn dat de Nederlandse regering hier wel of niet iets aan zou moeten doen. De antwoorden op deze vragen zijn weergegeven in Tabel 5.

Tabel 5: Nederland is via de Koninkrijksrelaties betrokken bij diverse kwesties die op de Caribische eilanden spelen. Kunt u per vraag op een schaal van 1 tot en met 7 aangeven of u vindt dat de Nederlandse regering hier volgens u niets (1) of heel veel (7) aan moet doen? (mediaan vetgedrukt)

← Helemaal niets aan doen					Heel veel aan doen →			Wil niet zeggen	Weet niet / geen mening
	1	2	3	4	5	6	7		
a) Armoedebestrijding	3,6%	2,7%	6,6%	14,8%	22,2%	17,7%	16,6%	0,7%	14,4%
b) Bestrijding corruptie	3,1%	1,3%	2,7%	7,8%	16,6%	21,8%	31,6%	0,7%	13,7%
c) Versterken bestuur	4,1%	2,6%	5,8%	12,8%	21,1%	18,5%	14,1%	0,6%	19,7%
d) Handhaven veiligheid in de regio	3,3%	3,0%	4,6%	12,9%	20,8%	20,2%	19,2%	0,5%	14,9%
e) Beschermen natuur en milieu	3,6%	2,4%	4,8%	12,1%	20,3%	20,1%	22,2%	0,5%	13,4%
f) Beperken gevolgen klimaatverandering	5,0%	3,5%	5,5%	14,7%	19,4%	16,8%	17,9%	0,7%	15,7%
g) Helpen bij opvang vluchtelingen uit Venezuela	11,2%	9,1%	11,9%	15,5%	15,0%	8,1%	5,7%	0,5%	22,2%
h) Bestrijding drugshandel	3,1%	1,4%	3,2%	8,3%	15,1%	19,6%	34,3%	0,7%	13,7%

Een eerste opvallend gegeven is dat de groep respondenten die aangeeft geen mening te hebben of het antwoord niet te weten bij deze vragen kleiner is dan in de voorgaande delen van het opinieonderzoek. Het gaat nu om een groep van 13% tot 23% van respondenten. Daarnaast blijkt uit de antwoorden op deze vragen dat de meeste respondenten voor bijna elk van de thema's van mening zijn dat de Nederlandse regering er wel iets aan zou moeten

doen. In Tabel 5 is de mediaan van de antwoorden van respondenten (exclusief degenen die geen antwoord willen geven, het antwoord niet weten of geen mening hebben) vetgedrukt weergegeven. Hieruit blijkt dat respondenten met name als het gaat om de bestrijding van corruptie en drugshandel een sterke rol van Nederland zouden willen zien. Zij zouden ook overwegend willen dat Nederland een rol speelt bij armoedebestrijding, het versterken van het bestuur, het handhaven van de veiligheid in de regio, het beschermen van natuur en milieu, en het beperken van de gevolgen van klimaatverandering op de eilanden. Alleen waar het gaat om de opvang van vluchtelingen uit Venezuela zijn respondenten minder uitgesproken over een actieve Nederlandse rol; het antwoordpatroon is hier duidelijk meer gemengd.

In de Caribische delen van het Koninkrijk wordt vaak geklaagd over een gebrek aan belangstelling en betrokkenheid vanuit Nederland.¹³ De resultaten in Tabel 5 laten echter zien dat respondenten wel degelijk waarde hechten aan een actieve rol van Nederland in de Caribische delen van het Koninkrijk, tenminste als het gaat om de thema's waar in dit onderzoek naar is gevraagd. Sommige van deze thema's zijn primair een aangelegenheid van het Koninkrijk (zoals het handhaven van de veiligheid en het waarborgen van goed bestuur), terwijl andere primair behoren tot de interne verantwoordelijkheden van de autonome landen (zoals armoedebestrijding en het beschermen van natuur en milieu). In de drie Caribische gemeenten zijn Nederland en het lokale bestuur verantwoordelijk voor deze taken. Respondenten zijn waarschijnlijk niet goed op de hoogte van deze taakverdeling: zij lijken in dezen geen onderscheid aan te brengen en vinden door de bank genomen dat Nederland zowel als het gaat om Koninkrijksaangelegenheden als om interne aangelegenheden van de Caribische landen een actieve rol dient te spelen.

Resultaten uitgesplitst naar niveau van kennis over de Koninkrijksrelaties

Naast de beschrijvende analyse van de antwoordpatronen zijn drie nadere analyses van de resultaten verricht om de opinies van specifieke groepen respondenten te kunnen vergelijken. Als eerste is gekeken naar de relatie tussen de bekendheid van respondenten met de Koninkrijksrelaties en hun antwoorden op de stellingen. Zo wordt bekeken of respondenten die (volgens zichzelf) goed bekend zijn met de Koninkrijksrelaties er andere opinies op na houden dan respondenten die zeggen hier niet goed bekend mee te zijn.

De resultaten van deze analyses zijn weergegeven in afzonderlijke staafdiagrammen die in de bijlage (vanaf p. 16) gevonden kunnen worden. Hieruit komen twee duidelijke patronen naar voren. Ten eerste geeft de groep respondenten die volgens zichzelf niet goed of

¹³ Zoals blijkt uit de resultaten van het opinieonderzoek op de Caribische eilanden in het Koninkrijk uit 2015. Zie Wouter Veenendaal (2016), *Eindrapport CCC-Opinieonderzoek*. Leiden: KITLV.

onbekend met de Koninkrijksrelaties zijn veel vaker “weet niet” of “geen mening” als antwoord op de stellingen, terwijl deze antwoordoptie aanzienlijk minder gebruikt wordt door respondenten die aangeven wel bekend met de Koninkrijksrelaties te zijn. Dit is niet perse een verrassende bevinding, als tenminste kan worden verondersteld dat opinies enige feitelijke basis hebben.

Het tweede patroon dat uit de analyses naar voren komt is opmerkelijker. Respondenten die volgens zichzelf bekend met de Koninkrijksrelaties zijn, houden er duidelijk andere opinies op na dan respondenten die niet bekend met de Koninkrijksrelaties zijn. Specifiek geven respondenten die naar eigen zeggen wel bekend met de Koninkrijksrelaties zijn aanmerkelijk vaker aan:

- Dat de staatkundige relatie tussen Europees Nederland en de Caribische delen van het Koninkrijk moet blijven zoals die is;
- Dat de Caribische landen in het Koninkrijk een provincie van Nederland moeten worden;
- Dat de Caribische eilanden in het Koninkrijk beter *niet* onafhankelijk kunnen worden;
- Dat Nederland de Caribische eilanden in het Koninkrijk financieel moet blijven ondersteunen;
- Dat Nederlanders op Aruba, Curaçao en Sint Maarten stemrecht zouden moeten krijgen voor de Tweede Kamerverkiezingen;
- Dat inwoners van de Caribische eilanden vrij naar Nederland mogen blijven verhuizen;
- Dat inwoners van de Caribische gemeenten dezelfde sociale voorzieningen moeten hebben als Europese Nederlanders;
- Dat Nederland een morele plicht heeft om voor de Caribische eilanden te zorgen;
- En dat in het Nederlandse onderwijs aandacht moet worden besteed aan de Koninkrijksrelaties.

Samenvattend blijkt uit deze analyse dat respondenten die zeggen meer bekend te zijn met de Koninkrijksrelaties, een grotere affiniteit en betrokkenheid met de (inwoners van de) Caribische delen van het Koninkrijk hebben. Respondenten die minder of niet bekend zijn met de Koninkrijksrelaties geven in vergelijking vaker aan geen mening te hebben, of standpunten in te nemen die getuigen van een meer afstandelijke of killere opstelling tegenover de eilanden en hun inwoners.

Resultaten uitgesplitst naar partijvoorkeur

Als tweede is gekeken in hoeverre het stemgedrag bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen gerelateerd is aan opinies over de Koninkrijksrelaties. Het LISS panel bevat informatie over het stemgedrag bij de meest recente Tweede Kamerverkiezingen (2023), die afgezet kan worden tegen de antwoorden op de stellingen over Koninkrijksrelaties. Zo kan bekeken worden of er (grote) verschillen in opinies over de Koninkrijksrelaties bestaan tussen de stemmers op de verschillende politieke partijen. Vanwege het grote aantal partijen en de duidelijke antwoordpatronen zijn deze resultaten niet in tabellen of figuren weergegeven.

Een eerste opvallende bevinding is dat er eigenlijk maar weinig grote meningsverschillen tussen aanhangers van de verschillende partijen te zien zijn. Op vrijwel alle stellingen liggen de opinies van de stemmers op de verschillende politieke partijen behoorlijk dicht bij elkaar. Dit kan mede begrepen worden in het licht van het eerder besproken gebrek aan kennis over het Koninkrijk, en het feit dat de Koninkrijksrelaties geen belangrijk thema zijn in de Nederlandse politiek. Politieke partijen profileren zich niet of nauwelijks op dit thema, en het thema differentieert dan ook niet scherp tussen kiezers op de verschillende partijen.

Toch zijn er wel enkele verschillen tussen de stemmers op de diverse partijen te zien. Stemmers op de PVV en FVD oordelen in sterkere mate dan stemmers op andere partijen dat Nederland de eilanden niet langer financieel moet ondersteunen. Daarnaast vinden stemmers op de PVV in sterkere mate dan anderen dat inwoners van de eilanden niet langer vrij naar Nederland moeten kunnen verhuizen. Dit sluit aan bij de standpunten die de PVV eerder over het Koninkrijk ingenomen heeft. FVD-kiezers vinden in sterkere mate dan andere respondenten dat Nederland geen morele plicht heeft om voor de eilanden te zorgen, en PvdD-kiezers vinden in sterkere mate dan anderen dat de staatkundige relaties niet moeten blijven zoals ze zijn.

Alleen op de vraag of inwoners van Caribisch Nederland dezelfde sociale voorzieningen moeten hebben als Europees Nederland is een duidelijker verschil op basis van partijkeuze te zien, die redelijk lijkt samen te vallen met de links-rechts-dimensie in de Nederlandse politiek. Stemmers op partijen met een (centrum-)linkse of christendemocratische signatuur (GL-PvdA, D66, SP en ook CDA en CU) zijn het in grotere mate eens met de stelling dat de sociale voorzieningen in Caribisch Nederland moeten worden gelijkgetrokken. Stemmers op partijen met een rechtser signatuur (VVD, PVV, NSC en BBB) zijn het juist in sterkere mate oneens met deze stelling.

Opinies van respondenten met een Caribische achtergrond

Tot slot is gekeken naar een voor dit onderzoek bijzondere, maar in de steekproef zeer kleine groep respondenten, namelijk degenen die zichzelf als Caribische Nederlanders identificeren (in het LISS panel gecodeerd als Antilliaans, Curaçaos of Arubaans). Zij kunnen worden beschouwd als behorend tot de Antilliaanse diasporagemeenschap in Nederland. Het gaat hier om slechts 36 van de 2.843 respondenten (1,27% van het totaal), en dat kleine aantal betekent om onderzoekstechnische redenen dat deze resultaten met een flinke slag om de arm bekeken moeten worden. Daarom zijn de resultaten van deze analyse niet in een aparte tabel of figuur neergezet. Toch blijkt deze zeer kleine groep op een aantal punten duidelijk afwijkende oordelen te hebben ten opzichte van de andere respondenten.

Ten eerste kijkt een groter deel van deze groep 'Caribische' respondenten positief naar de integratie van de eilanden in Nederland als provincie, terwijl anderzijds een groter deel negatief kijkt naar volledige onafhankelijkheid voor de eilanden. Ten tweede vinden zij in nog sterkere mate dan anderen dat Nederland de eilanden financieel moet ondersteunen, dat Nederland een morele plicht heeft voor de eilanden te zorgen, dat inwoners van de eilanden vrij naar Nederland mogen blijven verhuizen, en dat inwoners van Caribisch Nederland dezelfde sociale voorzieningen moeten krijgen als inwoners van Europees Nederland. Tot slot zijn deze respondenten positiever dan anderen over stemrecht voor de Tweede Kamerverkiezingen voor inwoners van de Caribische landen; waar de grote groep respondenten daar negatief tegenover staat, zijn de respondenten met een Caribische achtergrond hier veeleer verdeeld over.

5. Conclusies

In dit rapport zijn enkele voorname resultaten van het opinieonderzoek over Koninkrijksrelaties gepresenteerd en besproken. Zoals aangegeven in de inleiding, bestond er tot dusver geen goed beeld van de opinies van Europese Nederlanders over het Koninkrijk en de Koninkrijksrelaties. Dit opinieonderzoek geeft voor de eerste keer een omvattende en grondige analyse van de houding van Europese Nederlanders tegenover het Koninkrijk.

Uit de bovenstaande analyses kunnen in ieder geval vier conclusies getrokken worden:

- Ten eerste blijkt uit het onderzoek dat Europese Nederlanders weinig kennis van het Koninkrijk en de Koninkrijksrelaties hebben. Dit leidt er naar alle waarschijnlijkheid toe dat velen aangeven geen mening te hebben over specifieke stellingen of vragen over de Koninkrijksrelaties, of zeggen het antwoord niet te weten.

- Ten tweede blijkt dat het gebrek aan bekendheid (waar men zich overigens goed bewust van is) zich niet direct vertaalt in een gebrek aan affiniteit met de Caribische delen van het Koninkrijk. Onbekend maakt niet per se onbemind, zoals onder meer blijkt uit de reacties op stellingen over financiële steun, vrije migratie, een morele zorgplicht, en onderwijs over de Koninkrijksrelaties. De meeste respondenten vinden bovendien dat Nederland een actieve rol op de Caribische eilanden moet spelen.
- Ten derde blijkt desondanks dat respondenten die meer bekend zijn met de Koninkrijksrelaties blij geven van een (nog) grotere affiniteit met de Caribische delen van het Koninkrijk dan respondenten die onbekend zijn met de Koninkrijksrelaties.
- Ten vierde en tot slot blijken er geen grote verschillen in opvattingen over de Koninkrijksrelaties te bestaan tussen de stemmers op de verschillende Nederlandse politieke partijen (in 2023). Stemmers op partijen met een meer rechtse signatuur nemen een iets afstandelijkere positie ten opzichte van de Caribische delen van het Koninkrijk in dan stemmers op partijen met een linkse of christendemocratische signatuur, maar deze verschillen zijn niet erg groot.

Hoewel dit rapport een bespreking biedt van enkele belangrijke resultaten van het opinieonderzoek, kunnen er met de data nog veel uitgebreidere en specifiekere analyses gemaakt worden. Bovendien kunnen de resultaten van dit onderzoek vergeleken worden met het opinieonderzoek dat in 2015 op de Caribische eilanden van het Koninkrijk is uitgevoerd. Deze analyses en vergelijkingen zullen in de komende periode verder uitgewerkt worden in wetenschappelijke publicaties. Daarnaast is het plan om tegen het einde van de leerstoel (in 2028 of 2029) een herhaling van dit onderzoek uit te voeren, om te zien of er na verloop van tijd grote verschuivingen in de opinies over Koninkrijksrelaties hebben plaatsgevonden. Hopelijk wordt daarmee ook de basis gelegd voor periodiek systematisch wetenschappelijk opinieonderzoek over de Koninkrijksrelaties, in zowel de Europese als de Caribische delen van het Koninkrijk.

6. Bijlage: antwoorden op stellingen uitgesplitst naar bekendheid met de Koninkrijksrelaties

